

Kapitola 2: Cesta k mezinárodnímu úspěchu

Jak se pozná, že se autor na mezinárodním poli prosadil? Jaká vede k mezinárodnímu úspěchu cesta? Je možné ji nějak popsat a stanovit klíčové momenty, které úspěch předznamenávají? Vodítkem může být vysoké umístění v žebřících prodejnosti či ohlas recenzentů a čtenářů, což se však velmi těžko porovnává v mezinárodním měřítku, neboť nemáme po ruce skoro žádná srovnatelná data. Dalším indikátorem jsou mezinárodně uznávané ceny, například Nobelova cena za literaturu či Mezinárodní Bookerova cena. Jenže laureátů těchto ocenění má česká literatura poskrovnu. Pak existují obecně uznávaní a kanonizovaní autoři, jako je Karel Čapek, Jaroslav Hašek či Milan Kundera, kteří nepochybně zaznamenali celosvětový úspěch, avšak nás spíše než dlouhodobý výsledek zajímá cesta k němu.

Poměrně snadno měřitelným ukazatelem je počet jazyků, do nichž byla díla autorů přeložena. Někdy to potvrdí i odborníci z praxe a literární agenti. Zlomový bývá dle konzultací s literárními agenty překlad do pátého jazyka, neboť knihy si pak spíše všimnou nakladatelé i z dalších zemí a jazykových oblastí. Nakladatelští redaktori s oblibou tvrdí, že se při výběru děl k překladu tváří tvář nepřeborné nabídce a velké nejistotě, která je s knižním trhem spjata, řídí především osobním vkusem a intuicí.³⁰ Výzkum nicméně ukazuje, že si pod tím lze snadno představit soubor logických rozhodovacích strategií.³¹ Jednou z nich je nápodoba toho, jaké knihy v překladu vydávají další typově podobní nakladatelé v zahraničí, zvláště pokud se jejich rozhodnutí už v minulosti ukázalo jako úspěšné. Složitá a nejistá rozhodnutí se

³⁰ Ondřej Vimr, „The impact of translation subsidies on publishing decisions in smaller European countries“, *Perspectives* 30, č. 5 (2022): 828–843; Vimr, „Choosing books for translation: A Connectivity perspective on international literary flows and translation publishing“.

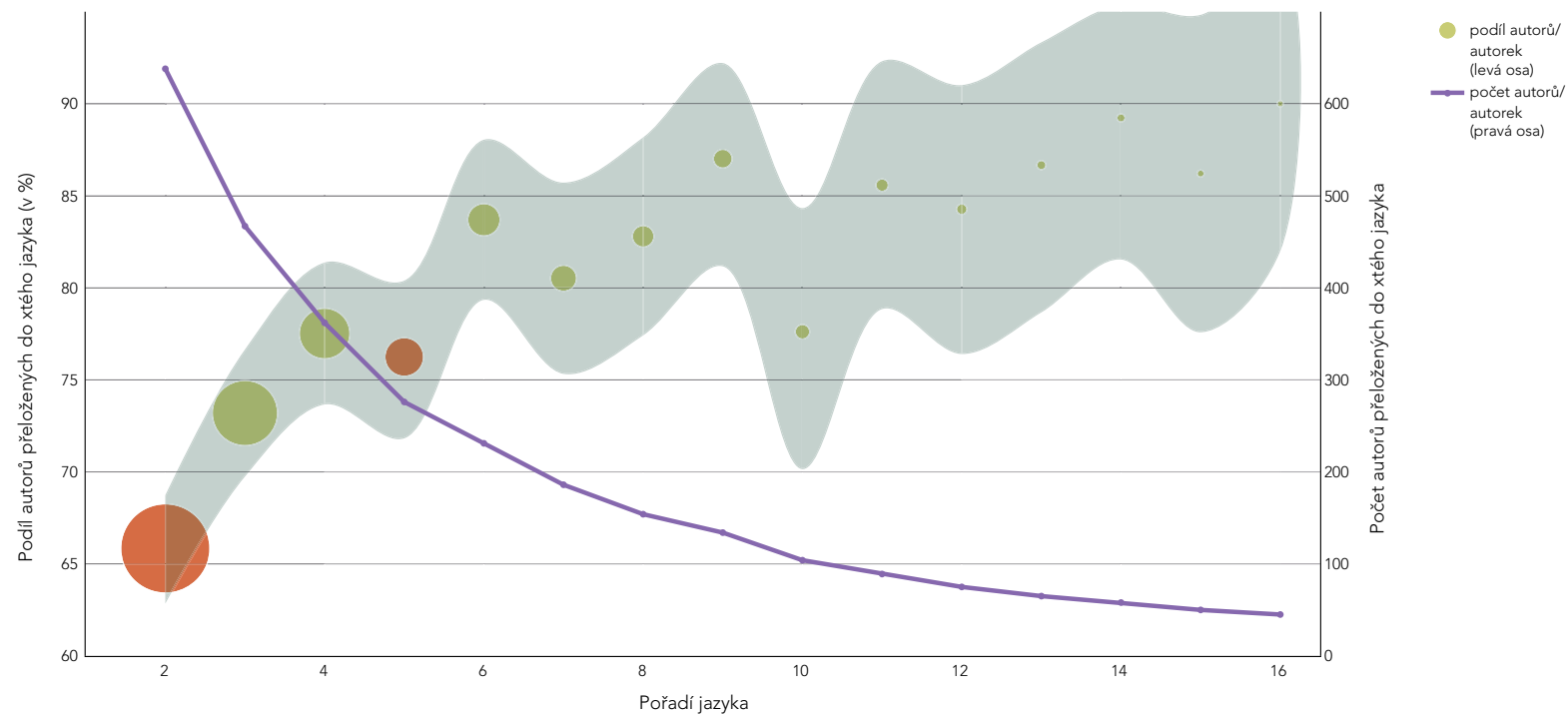
³¹ Paul J. DiMaggio a Walter W. Powell, „The iron cage revisited: Institutional isomorphism and collective rationality in organizational fields“, *American Sociological Review* 48, č. 2 (1983): 147–160; Thomas Franssen a Giseline Kuipers, „Coping with uncertainty, abundance and strife: Decision-making processes of Dutch acquisition editors in the global market for translations“, *Poetics* 41, č. 1 (2013): 48–74.

částečně opřou o rozhodnutí ostatních odborníků z oboru. Toto v mezinárodním měřítku strukturálně obdobné chování vede k tomu, že jsou napříč různými literaturami překládány obdobné knihy a obraz světové literatury si je v mnoha zemích čím dál podobnější. Sociologové pro tento jev používají označení transkulturní isomorfismus.³² Z hlediska překladů jednotlivých autorů a jejich knih to může vést k efektu sněhové koule, kdy překlad do jednoho jazyka generuje překlad do dalšího. Nabaluje se ale tato koule rovnoměrně, nebo existují některé zlomové okamžiky, například po překladu do výše zmíněného pátého jazyka? Lze význam zlomového pátého jazyka potvrdit či vyvrátit?

Pravděpodobnost pronikání autorů do dalších a dalších jazyků je vyobrazena v grafu číslo 11. Zakládá se na datech všech autorů, kteří debutovali po roce 1918, přičemž pro každý další jazyk (osa x) graf ukazuje, jak velká část spisovatelů a spisovatelek přeložených do předešlého počtu jazyků byla přeložena ještě do alespoň jednoho dalšího jazyka. Graf začíná druhým jazykem, do něhož bylo přeloženo 66 % spisovatelů přeložených alespoň do jednoho jazyka, tedy přibližně dva ze tří. Na základě těchto historických dat lze uvažovat, že pokud je autor přeložen do prvního jazyka, je u něj 66% pravděpodobnost, že bude přeložen ještě alespoň do druhého. Podobně je-li autorka přeložena právě do dvou jazyků, má 73% pravděpodobnost, že bude přeložena ještě alespoň do třetího. A tak dále.

Ze znázornění vyplývá, že není pouze jeden zlomový bod, ale existuje jich hned několik. Největší překážkou je samozřejmě již překlad do prvního jazyka, který není na grafu znázorněn. Vždyť ze všech mnoha tisíc českých autorů a autorek, kteří debutovali po roce 1918, jich bylo přeloženo alespoň do jednoho cizího jazyka pouze 969. Hned poté ale následuje překlad do druhého jazyka, do něhož proniklo pouze zmíněných 66 % přeložených do jednoho jazyka. S každým dalším jazykem poměr nicméně stoupá, a to až po jazyk pátý, který skutečně působí jako zlomový, neboť poměr poprvé klesá, a poté naopak rychle stoupá: více než 84 % autorů a autorek přeložených do pěti jazyků bylo přeloženo též do jazyka šestého. Pravděpodobnost překladu do každého dalšího jazyka zůstává nad 80 %, a dále je tedy nabalování sněhové koule poměrně rovnoměrné. Určitou výjimku představuje desátý jazyk, který opět může působit jako zásadní, ovšem je třeba si uvědomit, že s každým dalším jazykem klesá počet autorů, z nichž se podíl počítá, a poklesem počtu autorů (populace) se také snižuje statistická spolehlivost výpočtu pravděpodobnosti. Už do pátého jazyka bylo z původních téměř tisíce spisovatelů a spisovatelek přeloženo jen 276 autorů, do desátého pouze 104. Může se tedy zdát pozoruhodné, že po překladu do patnáctého jazyka je pravděpodobnost překladu do šestnáctého 90 %, ovšem do bodu 16 cílových jazyků dospělo pouze 47 autorů a autorek (necelých 5 % výchozího počtu). Veškerá data jsou uvedena v tabulce číslo 1.

³² Thomas Franssen a Giseline Kuipers, „Coping with uncertainty, abundance and strife: Decision-making processes of Dutch acquisition editors in the global market for translations“.

Graf č. 11: Pravděpodobnost překladu do dalšího jazyka. Zvýrazněn překlad do druhého a pátého jazyka.

Tabulka č. 1: Pravděpodobnosti překladu do dalšího jazyka pro prvních 16 jazyků. Zahrnuto je všech 969 autorů a autorek, kteří debutovali po roce 1918. Viz též graf č. 11.

Počet jazyků	Počet autorů/autorek přeložených do daného počtu jazyků	Pravděpodobnost překladu do dalšího jazyka (v %)	Procento všech přeložených autorů/autorek
1	969		100,00
2	638	65,84	65,84
3	467	73,20	48,19
4	362	77,52	37,36
5	276	76,24	28,48
6	231	83,70	23,84
7	186	80,52	19,20
8	154	82,80	15,89
9	134	87,01	13,83
10	104	77,61	10,73
11	89	85,58	9,18
12	75	84,27	7,74
13	65	86,67	6,71
14	58	89,23	5,99
15	50	86,21	5,16
16	47	90,00	4,64